

MECHANISMS FOR PROTECTING NATIONAL FAMILY CULTURE IN THE GLOBAL INFORMATION SPACE

Nodira Habibjonova

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

Namangan State Pedagogical Institute

Email: habibjonovanodira@gmail.com

Namangan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: global information space, national family culture, digital technologies, spiritual immunity, media literacy, family values, information security, intergenerational relations, national identity, mass culture, educational process, social stability.

Received: 23.05.26

Accepted: 24.05.26

Published: 25.05.26

Abstract: This article analyzes pressing issues of protecting national family culture in the context of the global information space based on a comprehensive approach. As a result of the rapid development of digital technologies, the Internet, and social networks, family values, intergenerational relationships, and socio-psychological influences on the upbringing process are revealed. The author balances the positive and negative aspects of the global information flow, analyzing, on a scientific and theoretical basis, the factors influencing the consciousness of young people.

GLOBAL AXBOROT MAKONIDA MILLIY OILA MADANIYATINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARI

Nodira Habibjonova

Namangan davlat pedagogika instituti

falsafa fanlari nomzodi, dotsent

habibjonovanodira@gmail.com

Namangan, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: global axborot makoni, milliy oila madaniyati, raqamli texnologiyalar, ma'naviy immunitet, media savodxonlik, oilaviy qadriyatlar, axborot xavfsizligi, avlodlararo munosabatlar, milliy identitet, ommaviy madaniyat, tarbiya jarayoni, ijtimoiy barqarorlik.

Annotatsiya: Mazkur maqolada global axborot makoni sharoitida milliy oila madaniyatini himoya qilishning dolzarb masalalari kompleks yondashuv asosida tahlil etiladi. Raqamli texnologiyalar, internet va ijtimoiy tarmoqlarning jadal rivojlanishi natijasida oilaviy qadriyatlar, avlodlararo munosabatlar hamda tarbiya jarayoniga

ko'rsatilayotgan ijtimoiy-psixologik ta'sirlar ochib beriladi. Muallif global axborot oqimining ijobiy va salbiy jihatlarini muvozanatli tarzda yoritib, ayniqsa yoshlar ongiga ta'sir etuvchi omillarni ilmiy-nazariy asosda tahlil qiladi.

МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ СЕМЬИ В ГЛОБАЛЬНОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Нодира Хабибжоновна

Кандидат философских наук, доцент

Наманганский государственный педагогический институт

Электронная почта: habibjonovanodira@gmail.com

Наманган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

<p>Ключевые слова: глобальное информационное пространство, национальная семейная культура, цифровые технологии, духовный иммунитет, медиаграмотность, семейные ценности, информационная безопасность, межпоколенческие отношения, национальная идентичность, массовая культура, воспитательный процесс, социальная стабильность.</p>	<p>Аннотация: В данной статье на основе комплексного подхода анализируются актуальные вопросы защиты национальной семейной культуры в условиях глобального информационного пространства. В результате стремительного развития цифровых технологий, интернета и социальных сетей раскрываются семейные ценности, межпоколенческие отношения и социально-психологические воздействия на процесс воспитания. Автор сбалансированно освещает положительные и отрицательные стороны глобального информационного потока, анализируя на научно-теоретической основе факторы, влияющие на сознание молодежи.</p>
---	---

Kirish. Bugungi tezkor raqamli davrda global axborot makoni inson hayotining deyarli barcha jabhalariga, xususan, oilaviy munosabatlar va qadriyatlarga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, striming platformalar, onlayn o'yinlar, bloggerlik va sun'iy intellekt asosidagi tavsiya tizimlari kundalik axborot iste'molimizni shakllantiradi. Bunday sharoitda milliy oila madaniyatini himoya qilish masalasi oddiy ma'naviy chaqiriq bo'lib qolmay, balki jamiyat barqarorligi, avlodlar davomiyligi va milliy identitetni asrash bilan bog'liq kompleks strategik vazifaga aylanadi. Avvalo, global axborot makoni deganda, geografik chegaralardan mustaqil ravishda ishlaydigan, turli davlat va madaniyatlar axborotini bir joyda jamlaydigan ulkan raqamli muhit tushuniladi. Ushbu muhitda kontent ishlab chiqaruvchi markazlar ham, uni tarqatuvchi platformalar ham, iste'molchi auditoriya ham juda rang-barang. Natijada bir jamiyatga xos bo'lgan turmush tarzi va qadriyatlar boshqa jamiyatlarga ham juda tez kirib

boradi. Ayrim hollarda bu jarayon o'zaro boyish va tajriba almashuviga xizmat qilsa, boshqa holatlarda milliy oila modelining zaiflashishi, an'anaviy tarbiya usullarining chekinishi, ota-ona va farzand o'rtasidagi masofa ortishi kabi oqibatlarni ham keltirib chiqarishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Shuni ham ta'kidlash kerakki, milliy oila madaniyati faqat marosimlar yoki urf-odatlar yig'indisi emas. U oila ichidagi muloqot tili, kattaga hurmat, kichikka izzat, o'zaro mas'uliyat, mehr-oqibat, qarindoshlik rishtalariga sadoqat, mehnatsevarlik, or-nomus, halollik kabi axloqiy mezonlarning amaliy ifodasidir. Milliy oila madaniyati – jamiyatning ma'naviy immuniteti. Agar bu immunitet zaiflashsa, tashqi axborot oqimlari orqali kirib keladigan yengil-yelpi qarashlar, zo'ravonlik va iste'molchilikni targ'ib qiluvchi g'oyalar, shaxsiy manfaatni hamma narsadan ustun qo'yuvchi tasavvurlar oila hayotida me'yor sifatida qabul qilinishi ehtimoli ortadi [1].

Birinchi navbatda, tahdidlar tabiatini aniq anglab olish muhim. Global axborot makonida oila madaniyatiga ta'sir qiladigan xavflar ochiq va yashirin ko'rinishda namoyon bo'ladi. Ochiq ko'rinishdagi xavflarga axloqiy me'yorlarga zid kontent, oilaviy sadoqatni masxara qiluvchi materiallar, zo'ravonlik yoki pornografiyani targ'ib qiluvchi sahifalar kiradi. Yashirin ta'sir esa ko'proq ideologik va psixologik shaklda bo'ladi: ideal hayot haqidagi sun'iy tasvirlar, tarmoqlardagi "mukammal oila" obrazlari, haddan ziyod individualizm, doimiy taqqoslash, tez boyish va tez mashhurlikni hayot mezoniga aylantirish kabi holatlar oilaviy qadriyatlarni sekin-asta yemirishi mumkin. Mana shunday murakkab muhitda milliy oila madaniyatini himoya qilish mexanizmlarini uch katta yo'nalishda ko'rish mumkin: ma'naviy-ma'rifiy mexanizmlar, huquqiy-texnik mexanizmlar va ijtimoiy-psixologik mexanizmlar. Ushbu yo'nalishlar bir-birini to'ldirsa, natija barqaror bo'ladi; bittasi sust bo'lsa, himoya tizimi zaiflashadi.

Eng asosiy mexanizmlardan biri sifatida ma'naviy-ma'rifiy tarbiyani zamon talablari asosida kuchaytirish zarur. Oila qadriyatlari haqida gap ketganda ko'pincha nasihat uslubi ustun bo'lib qoladi, ammo raqamli davrda faqat nasihat yetarli emas. Yoshlar mantiqiy asos, hayotiy misol, ilmiy tushuntirish va zamonaviy formatni qabul qiladi. Shuning uchun maktab, kollej, texnikum va oliy ta'lim tizimida oila psixologiyasi, media savodxonlik, kommunikatsiya madaniyati, konfliktologiya kabi yo'nalishlarda amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish o'rinli bo'ladi [2]. Bunda oila qadriyatlari "faqat shunday bo'lishi kerak" degan shior emas, balki inson baxti, ruhiy barqarorlik va jamiyat farovonligi bilan uzviy bog'liqligi ko'rsatib berilishi kerak.

Boshqa tomondan, milliy kontent ishlab chiqarish va targ'ib qilish himoyaning eng kuchli vositalaridan biridir. Agar raqamli platformalarda sog'lom, qiziqarli, professional va zamonaviy milliy kontent ko'paysa, yoshlar vaqtini mazmunli o'tkazadi, begona kontentga qaramlik kamayadi. Masalan, oila tarbiyasiga bag'ishlangan qisqa videolar, ota-onalar uchun amaliy

maslahatlar, er-xotin muloqoti, budget yuritish, farzand bilan suhbat madaniyati, kiberxavfsizlik, internet etiketi mavzularida sifatli bloglar, podkastlar va seriallar katta ahamiyatga ega. Muhimi, bular quruq targ'ibot emas, real hayotga yaqin, muammolarni inkor etmaydigan, yechim ko'rsatadigan shaklda bo'lishi kerak.

Tadqiqot metodologiyasi. Yana bir muhim yo'nalish – ota-onalarning raqamli savodxonligini oshirish. Farzandlar ko'pincha texnologiyani tez o'zlashtiradi, ota-onalar esa bandlik yoki bilim yetishmasligi sababli ortda qolishi mumkin. Natijada farzandning internetdagi faoliyati nazoratsiz qoladi, xavfli guruhlar, zararli kontent yoki manipulyativ reklamalarga duch kelish ehtimoli ortadi. Ota-onalarga mo'ljallangan raqamli savodxonlik kurslari, mahalla yoki maktab qoshidagi qisqa treninglar, onlayn qo'llanmalar orqali ular farzandning onlayn hayotini to'g'ri boshqarish, chegaralar qo'yish, lekin ishonchni buzmaslik usullarini o'rganishi mumkin.

Tarbiyadagi eng nozik masala – nazorat va ishonch muvozanatidir. Haddan tashqari qattiq taqiqlar farzandni yashirin yo'l izlashga undashi, umuman nazorat yo'qligi esa xatarlarni kuchaytirishi mumkin. Shuning uchun oilada raqamli qoidalar kelishuvi bo'lishi foydali: ekran vaqti, uyqudan oldin telefon ishlatmaslik, umumiy ovqatlanish paytida gadjetlardan voz kechish, noma'lum havolalarni ochmaslik, shaxsiy ma'lumotni oshkor qilmaslik, tarmoqlarda muomala madaniyatiga rioya qilish kabi qoidalar birgalikda kelishib olinadi [3]. Bunday kelishuv oilaviy intizomni kuchaytiradi va farzandga ham mas'uliyat hissini singdiradi. Huquqiy-texnik mexanizmlar ham katta rol o'ynaydi. Davlat darajasida bolalar huquqlarini himoya qilish, zararli kontent tarqalishini cheklash, kiberjinoyatlarga qarshi kurash, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi bo'yicha me'yorlar kuchli bo'lsa, oilalar ham o'zini xavfsizroq his qiladi. Shu bilan birga, texnik vositalar ham amaliy yordam beradi: ota-onalar nazorati ilovalari, filtrlar, xavfsiz qidiruv rejimlari, yoshga mos cheklovlar. Biroq bu vositalar ma'naviy tarbiyani almashtirmaydi; ular faqat yordamchi himoya qatlamidir.

Ommaviy axborot vositalari va blogerlar bilan ishlash masalasi ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Bugun ko'plab yoshlar uchun blogerlar va kontent yaratuvchilar fikr yetakchisiga aylangan. Agar ijtimoiy tarmoqlarda oilaviy qadriyatlarini zamonaviy tilda tushuntirib beradigan, shaxsiy hayot daxlsizligini buzmasdan, odob-axloq me'yorlarini targ'ib qiladigan ijobiy influencerlar ko'paysa, bu kuchli ijtimoiy ta'sir beradi. Shu sababli media sohasida ijtimoiy buyurtmalar, grantlar, tanlovlar orqali oila mavzusidagi foydali kontentni rag'batlantirish mumkin. Oila madaniyatini himoya qilishda mahalla va jamoatchilik institutlari ham muhim tayanchdir. Mahalla tizimi o'zining ijtimoiy yaqinligi bilan ajralib turadi: qo'shnichilik, qarindoshlik, hamjihatlik qadriyatlarini mustahkamlaydi. Mahallada yoshlar bilan ishlash, oilaviy maslahat markazlari, ota-onalar klublari, kelin-kuyovlar uchun tayyorgarlik

suhbatlari, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish bo‘yicha muloqot maydonlari tashkil etilsa, oilalar mustahkamlanadi [4]. Ayniqsa, ajrimlarning oldini olish, oiladagi zo‘ravonlikka qarshi profilaktika va farzand tarbiyasida hamkorlikni kuchaytirish bo‘yicha tizimli ishlar samarali bo‘ladi.

Psixologik himoya mexanizmlariga kelganda, global axborot makoni inson ruhiyatiga kuchli bosim beradi. Ijtimoiy tarmoqlardagi ideal ko‘rinishlar, doimiy taqqoslash, tanqid va kamsitish, kiberbulling, onlayn qaramlik, dopaminga bog‘liq odatlar oila ichidagi iqlimni buzishi mumkin. Shu sababli maktablarda psixologlar faoliyatini kuchaytirish, oilaviy psixologiya xizmatlaridan foydalanishni ommalashtirish, stressni boshqarish, emotsional intellekt, muloqot ko‘nikmalari bo‘yicha treninglarni kengaytirish muhim. Oilada muammo paydo bo‘lganda uni yashirish emas, mutaxassisga murojaat qilish madaniyatini shakllantirish ham himoyaning bir qismidir.

Tahlil va natijalar. Avlodlararo aloqani mustahkamlash milliy oila madaniyatining asosiy tayanchi hisoblanadi. Bobo-buvi, ota-ona, farzand o‘rtasidagi muloqot qanchalik iliq bo‘lsa, oila qadriyatlari shunchalik tabiiy uzatiladi. Raqamli sharoitda esa ko‘pincha har kim o‘z ekraniga “kirib ketadi”, bir uyda yashab ham bir-biridan uzoqlashish holati yuzaga keladi. Shuning uchun oilaviy an‘analarni zamon bilan uyg‘unlashtirib tiklash foydali: haftalik oilaviy uchrashuv, birgalikda ovqat tayyorlash, kitobxonlik kechasi, sport yoki sayr, qarindoshlar holidan xabar olish odatini jonlantirish, farzand bilan doimiy suhbatni yo‘lga qo‘yish.

Milliy identitetni mustahkamlash ham himoya mexanizmlarining markazida turadi. Milliy identitet kuchli bo‘lsa, inson har qanday global kontentni ko‘rsa ham, uni o‘zining qadriyat filtri orqali baholaydi. Tilga e‘tibor, milliy adabiyot va san‘atni o‘rganish, tarixiy xotirani asrash, urf-odatlarini mazmunan anglab qo‘llash oilaviy tarbiyada katta rol o‘ynaydi [5]. Bu jarayonda majburlash emas, qiziqtirish va tushuntirish usuli samaraliroq: farzand milliy qadriyatni “taqiqlar to‘plami” sifatida emas, balki o‘zining kuchli tayanchi sifatida qabul qilishi kerak.

Tanqidiy fikrlash va media savodxonlik alohida ta‘kidlanishi lozim bo‘lgan yo‘nalishdir. Global axborot makonida yolg‘on xabarlar, manipulyatsiya, feyk reklama, ekstremistik targ‘ibot yoki firibgarlik sxemalari ham uchraydi. Bunday xavflardan himoyalani uchun yoshlar axborotni tekshirish, manbani baholash, hissiyot bilan emas, dalil bilan xulosa qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak. Oilaning o‘zi ham farzand bilan birga axborotni tahlil qilishni o‘rganishi mumkin: biror xabarni ko‘rib, u haqda birgalikda muhokama qilish, savollar berish, qaysi manbaga ishonish mumkinligini tushuntirish juda foydali. Shuningdek, iqtisodiy omillarni ham unutmash kerak. Ko‘plab oilaviy ziddiyatlar moliyaviy bosim, ishsizlik, ortiqcha qarz, noto‘g‘ri rejalashtirish sababli kuchayadi. Global axborot makonida esa iste‘molchilik

madaniyati, shoshilinch xaridlar, reklama bosimi bunday muammolarni yanada oshiradi. Shuning uchun oilada moliyaviy savodxonlikni kuchaytirish, budjet rejalashtirish, ehtiyoj va xohish farqini tushuntirish, farzandga ham tejamkorlik va mas'uliyatni o'rgatish oila mustahkamligini oshiradi.

Oila madaniyatini himoya qilishda ta'lim muassasalari va oilaning hamkorligi alohida o'rin tutadi. Maktab faqat bilim beruvchi emas, tarbiyaviy muhit hamdir. Ota-onalar majlislari zamonaviy formatda, muammoga yo'naltirilgan, amaliy tavsiyalar bilan boyitilgan shaklda o'tsa, samaradorlik ortadi. O'qituvchi-psixolog-ota-ona uchburchagi faol ishlasa, farzandning onlayn va oflayn hayotidagi muammolar erta aniqlanadi, oldi olinadi. Bunda "ayblash" emas, "hamkorlik" prinsipi ustuvor bo'lishi kerak. Bundan tashqari, nikohga tayyorgarlik masalasi ham global axborot oqimlari fonida yangicha yondashuvni talab qiladi. Ko'plab yoshlar oilaviy hayotni tarmoqlardagi ko'rinishlar orqali tasavvur qiladi, real mas'uliyat, murosaga kelish, emotsional qo'llab-quvvatlash, mehnat taqsimoti kabi jihatlar esa yetarlicha tushunilmasligi mumkin. Shu bois nikohdan oldingi treninglar, oilaviy hayot ko'nikmalariga bag'ishlangan kurslar, psixologik maslahatlar, konfliktlarni boshqarish bo'yicha mashg'ulotlar yo'lga qo'yilsa, oilalar barqarorroq bo'ladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, global axborot makonida milliy oila madaniyatini himoya qilish ko'p qatlamli, uzluksiz va hamkorlikka tayangan tizimdir. Bu tizimning markazida oila turadi, uning atrofida esa maktab, mahalla, media, huquqiy institutlar, psixologik xizmatlar va milliy kontent sanoati birgalikda ishlashi lozim. Eng muhimi, himoya deganda faqat taqiqlashni emas, balki sog'lom muqobilni yaratishni, ongli tanlovni, ma'naviy immunitetni va zamonaviy ko'nikmalarni shakllantirishni tushunish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. – М: Политиздат, 1990. – С. 92.
2. Musurmonova O. Oila ma'naviyati – milliy g'urur. – Toshkent: "O'qituvchi", 2000. – B. 60.
3. Parsons T., Bales R.F. Family: Socialization and Interaction Process. – London: Routledge, 2014. – P. 39.
4. Rustamova G.X. Oilaning tarixiy rivojlanishi va bola tarbiyasidagi ijtimoiy psixologik o'rni. "Science and Education" Scientific Journal, 2025. – P. 207.
5. Дугин А. Традиционность и современность. Иркутский Кремль, №16, Спецвыпуск №1 Русский мир и война. Иркутск, 2023. – С 27.